

beleidssamenvatting **SPEELNETWERKEN VOOR EEN VERBONDEN BUURT**

Evaluatie Jantje Beton speelwijk Stokhasselt

Msc. Katusha Sol
Msc. Martje van Ankeren
December 2013

SPEELNETWERKEN VOOR EEN VERBONDEN BUURT

Evaluatie Jantje Beton speelwijk Stokhasselt

Sinds 2008 woont meer dan de helft van de wereldbevolking in steden. Dit betekent ook dat tegenwoordig de meeste kinderen ter wereld in de stad leven. In Nederland is dit al veel langer zo. Alleen in de randstad wonen al 7 miljoen mensen. In de grote steden neemt het aantal gezinnen met kinderen weer toe. Maar wie door een willekeurige stad fietst of rijdt krijgt niet dit idee. De stad lijkt eerder een 'speelterrein' voor volwassenen dan voor kinderen, met volop plekken voor vrijetijdsbesteding als bioscopen, cafés en koffietentjes. Waar vinden al die stadskinderen de ruimte om zich te ontwikkelen?

Kinderen spelen graag buiten - op stoepen, plantsoenen, waterplassen en pleintjes in de buurt - gewoonweg omdat ze daar blij van worden. Kinderen in stedelijke gebieden spelen nog steeds buiten, maar de frequentie is afgenomen. Daarbij wordt stedelijke ruimte steeds meer ingericht: speelplekken worden strakker vormgegeven met een sterkere nadruk op veiligheid. Deze veiligheidsmaatregelen staan op gespannen voet met de uitdagende en avontuurlijke speelplekken die kinderen nodig hebben. Daarnaast is door de ontwikkeling dat ouders voorzichtiger zijn geworden kinderspel steeds meer binnenshuis plaats gaan vinden. De zelfstandige bewegingsvrijheid van kinderen neemt dus af (Bouw & Karsten, 2010). Dit is alarmerend, want zelfstandig en vrij buitenspelen vormt een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling naar volwassenheid. Buitenspelen is niet alleen een van de belangrijkste vormen van bewegen, maar door vrij buitenspelen leren kinderen beter met risico's omgaan en ontwikkeling zij hun sociale, cognitieve en motorische vaardigheden (van Veendendaal en de Vries, 2012; Tovey, 2011).

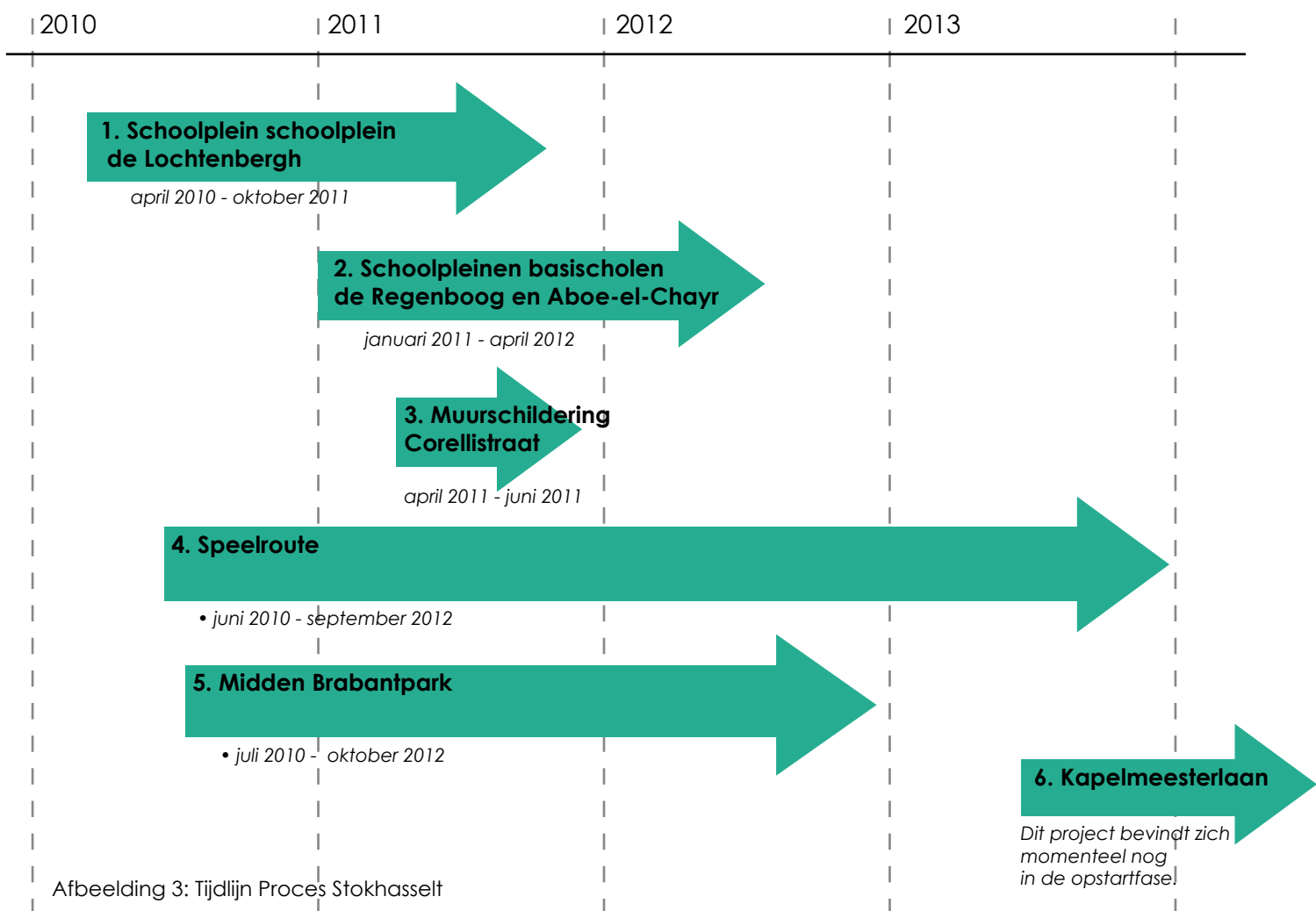
Om het zelfstandig spelen zonder toezicht te bevorderen heeft Jantje Beton in de periode 1 januari 2010 tot en met 31 december 2013 samen met kinderen, ouders, buurtbewoners, gemeente en andere partners gewerkt aan het opzetten van een speelnetwerk in vier zogenaamde 'speelwijken'. Deze bevinden zich in Korte Akkeren in Gouda, Huizum in Leeuwarden, Stad binnen de Linie in Den Helder en Stokhasselt in Tilburg. Een speelnetwerk in een de wijk bestaat uit een aantal (formeel en informeel) speelplekken die worden verbonden door een 'speelroute'. Een speelroute is een zichtbare route met creatieve spelelementen en herkenbare oversteekmarkeringen. Daarnaast is een belangrijk kenmerk van speelnetwerk dat verschillende partners, zoals gemeenten, basisscholen, maatschappelijke organisaties, buurtbewoners en kinderen betrokken zijn bij de ontwikkeling ervan. Alle betrokken actoren hebben immers baat bij een goed speelklimaat in de wijk: het zorgt voor dynamiek en levendigheid, sociale controle en ontmoeting (meerjarenbeleidsplan 2010-2013).

Afbeelding 1: Speciaal ontworpen Jantje Beton oversteekmarkeringen

Afbeelding 2: kinderen wijzen leuke en stomme plekken aan in de wijk met rode en groene vlaggetjes

In het meerjarenbeleid van Jantje Beton (2010-2013) staan de volgende doelstellingen centraal met betrekking tot deze vier wijken:

1. Jantje Beton heeft vruchtbare samenwerkingsverbanden op wijkniveau tot stand gebracht, die model kunnen staan voor andere wijken in Nederland.
2. Er zijn hier speelnetwerken ontwikkeld die model kunnen staan voor het veilig en vrije buiten spelen in Nederland
3. Er is hier een infrastructuur ontwikkeld die voortzetting van de ontwikkeling van de openbare speelruimte garandeert, maar zonder verdere betrokkenheid van Jantje Beton.
4. In 2013 heeft Jantje Beton dit wijkenproject overdraagbaar gemaakt ten behoeve van andere wijken in Nederland.

Dit onderzoek richt zich op de mate waarin deze doelen zijn gerealiseerd in de speelwijken die zijn ontwikkeld, door middel van een case-study van een van de wijken, Stokhasselt in Tilburg.

De hoofdvraag van dit onderzoek is:

In hoeverre zorgt de aanleg van het speelnetwerk in Stokhasselt voor vrij en aantrekkelijk buitenspelen voor de kinderen in de wijk?

Deelvragen hierbij zijn:

- *Stimuleert het speelnetwerk het vrij en aantrekkelijk buitenspelen voor de kinderen uit de wijk Stokhasselt?*
- *Heeft het proces van coproductie in Stokhasselt bijgedragen aan het ontstaan van vruchtbare samenwerkingsverbanden in de wijk, die de ontwikkeling van de openbare speelruimte garandeert?*
- *In hoeverre is in Stokhasselt een infrastructuur ontwikkeld die voortzetting van de ontwikkeling van de openbare speelruimte garandeert zonder verdere betrokkenheid van Jantje Beton?*

Om deze vragen te beantwoorden zijn de vragenlijsten die zijn afgenomen onder 149 kinderen van drie verschillende basisscholen uit Stokkasselt geanalyseerd en vergeleken met TNS Nipo onderzoek uit 2011. Daarnaast is de samenwerking tussen de verschillende organisaties en bewoners in kaart gebracht met behulp van van semi-gestructureerde interviews met betrokken professionals en is bij 47 bewoners een vragenlijst afgenomen. In deze conclusie worden relevante bevindingen van deze de case Stokkasselt in verband gebracht met de algemene doelstellingen van Jantje Beton uit het meerjarenplan voor de speelwijken.

1.1 Doelstelling 1: vrij en aantrekkelijk buitenspelen

Met de speelwijken is ingezet op plek en uitdaging bieden voor kinderen van diverse leeftijden. Jantje Beton heeft de kinderen van drie basisscholen in Stokkasselt actief betrokken om het speelnetwerk uitdagend te maken en aan te laten sluiten bij de wensen van de kinderen zelf. Met succes, na de vernieuwingen vinden kinderen de buurt dan ook veel minder 'saai'. En spelen ze met meer plezier buiten. Dit geldt zowel voor de speelplekken als voor schoolpleinen in de wijk.

	Percentage 2011	Percentage 2013
Als het buiten minder saai zou zijn, zou ik vaker buiten spelen		
Eens	74%	59%
Oneens	22%	41%
Speelplekjes met speeltoestellen in mijn buurt zijn saai		
Eens	74%	38%
Oneens	23%	62%
Schoolpleinen in mijn buurt zijn saai		
Eens	62%	24%
Oneens	30%	76%
N	103	149

Tabel 1: hoe aantrekkelijk is het spelen?

LEEFTIJD	Schoolpleinen saai: eens	Speelplekken saai: eens
8 jaar	6%	11%
9 jaar	32%	46%
10 jaar	29%	45%
11 jaar	22%	37%
12 jaar	40%	60%

Tabel 2: Saai: eens per leeftijdscategorie¹

Door de realisatie van de speelwijk vinden kinderen buitenspelen aantrekkelijker en waarderen ze hun omgeving meer. Niet alleen de kinderen maar ook de ondervraagde bewoners zijn erg te spreken over de aantrekkelijkheid van de speelplekken. Uit dit onderzoek blijkt wel dat de speelplekken meer gericht op de wat jongere kinderen. Hoe ouder de kinderen worden, hoe meer zij de vernieuwingen alsnog als 'saai' ervaren. Dit komt waarschijnlijk doordat de uitvoering van de speelplek voor de oudere kinderen, de Kapelmeesterlaan, ten tijde van dit onderzoek nog niet gestart is.

Een belangrijke doelstelling van Jantje beton betreffende de speelwijken is dat deze het vrij buitenspelen - het zelfstandig spelen zonder continu toezicht - stimuleren. Hier hebben de vernieuwingen in de wijk (nog) niet aan bijgedragen. Kinderen mogen zich zelfs *minder* zelfstandig bewegen door de wijk heen dan in 2011. Deze afname sluit aan bij de maatschappelijke trend waarbij ouders zich bewust zijn van potentiële gevaren voor kinderen, zoals verkeer. Nieuwe oversteekplekken met Jantje Beton markeringen om meer veiligheid te creëren waren ten tijde van dit onderzoek nog niet gerealiseerd.

¹ Slechts 1 respondent was 13 en is daarom weggelaten uit de leeftijdscategorieën.

Het kan dat wanneer deze gerealiseerd zijn en goed functioneren het vrij spelen toeneemt. Wel zijn kinderen al kort na oplevering van (twee maanden) bekend met de speelroute en een op de vijf van de ondervraagde kinderen maakt er actief gebruik van. De verwachting is dat dit aandeel alleen maar toeneemt naarmate de route bekender wordt. De speelroute lijkt dus al wel meerwaarde te hebben voor de mogelijkheden voor kinderen om zelfstandig te bewegen in de wijk.

De doelstelling om *speelnetwerken te ontwikkelen die model kunnen staan voor het veilig en vrije buiten spelen in Nederland* is met de speelwijken deels gerealiseerd. Volgens kinderen, ouders en bewoners maakt het speelnetwerk de wijk in ieder geval *aantrekkelijker*. Dat het verwachte effect van een toename van *vrij buitenspelen* niet gerealiseerd is in de speelwijk is mede afhankelijk van maatschappelijke ontwikkeling waarbij ouders door het bewustzijn van de mogelijke gevaren voor kinderen voorzichtiger worden en kinderen minder zonder toezicht door de wijk laten bewegen (Karsten, 2002). Bovendien is het effect op *veilig buitenspelen* onvoldoende zichtbaar, met name doordat de speelroute (inclusief de oversteekmarkeringen) ten tijde van het onderzoek nog niet volledig af is.

1.2 doelstelling 2: vruchtbare samenwerkingsverbanden

Om vrij en aantrekkelijk buitenspelen te bevorderen heeft Jantje Beton tijdens het proces van co-productie niet alleen samengewerkt met kinderen, maar ook met bewoners en lokale organisaties in Stokhasselt. De wijk kenmerkt zich door bewoners met lage inkomens, die zelf over het algemeen weinig vertrouwen in instituties hebben. Dit wordt gecompenseerd door een sterk netwerk aan lokale organisaties rondom de Brede School met frequent onderling contact. Jantje Beton heeft de samenwerkingsverbanden op wijkniveau niet zelf tot stand gebracht, maar wel effectief met het bestaande netwerk samengewerkt en hen in korte tijd actief betrokken rondom het thema vrij buitenspelen. Ze heeft hierbij de waarde die zij hechten aan inspraak van betrokken kinderen, bewoners en ouders voor de leefbaarheid van de wijk duidelijk overgebracht.

Afbeelding 4: Schoolplein de Lochtenbergh (Foto: Ketner Olsen)

Jantje Beton blijkt een positieve, herkenbare naam te hebben waar de organisaties én de ouders graag mee samenwerken. Bovendien was er door de capaciteiten van de projectleider van Jantje Beton als 'best person' met oprechte interesse en zowel emotionele als inhoudelijke kennis en kunde al snel sprake van acceptatie. Jantje Beton heeft op wijkniveau niet zozeer vruchtbare samenwerkingsverbanden *tot stand* gebracht, maar de wijze waarop Jantje Beton is aangesloten op het bestaande netwerk kan wel degelijk model staan voor andere wijken in Nederland. Aansluiten bij bestaande netwerken blijkt effectiever dan zelf netwerken op te bouwen.

De coproductie aanpak in Stokhasselt illustreert mogelijkheden voor samenwerking binnen netwerken in de wijk. Jantje Beton heeft samen met de buurtregisseur intern bewustzijn gekweekt bij de gemeente Tilburg over het belang van samenwerken aan het gemeenschappelijk doel van vrij buitenspelen. Door het voorbeeld van Stokhasselt te presenteren zijn vanuit meerdere afdelingen financiële middelen beschikbaar gesteld. Bovendien is hierdoor bij ambtenaren uit verschillende sectoren enthousiasme en draagvlak ontstaan voor de visie van Jantje Beton met betrekking tot vrij buitenspelen. Het plaatsen van kleine natuurlijke spelaanleidingen wordt nu door de gemeente meer interdisciplinair benaderd en ingezet op andere plekken in Tilburg. Hiermee is een bijdrage geleverd aan maatregelen om interne 'verkokering' bij de gemeente tegen te gaan.

1.3 Doelstelling 3: Voortzetting ontwikkeling openbare ruimte

Jantje Beton heeft de bestaande infrastructuur van organisaties bewustzijn gekweekt over het belang van de ontwikkeling van de openbare speelruimte. De voortzetting van de ontwikkeling hiervan geschiedt in principe ook zonder verdere betrokkenheid van Jantje Beton. Door het coproductie proces is voor lokale organisaties en bewoners zoals de vrijwilligers van de kinderboerderij, ruimte gecreëerd om mede-eigenaar te worden. Hoewel deze groep bewoners zich verantwoordelijk voelt voor de nabijgelegen speelplek, is het risico dat met name reeds actieve bewoners betrokken zijn bij de ontwikkeling van het speeln netwerk. Jantje Beton heeft door de nadruk op kindparticipatie actief 'nieuwe' (leeftijds-)groepen aangesproken. Op deze manier worden wensen van verschillende doelgroepen meegenomen en wordt onder hen aanzet gegeven tot mede-eigenaarschap. Kinderparticipatie is dus een belangrijk en aanvullend onderdeel van de coproductie-aanpak binnen de wijk.

Een aandachtspunt is dat betrokkenheid niet automatisch leidt tot verantwoordelijkheid voor beheer. Jantje Beton is open en transparant geweest over het proces en heeft (samen met de gemeente) verantwoordelijkheden in kaart gebracht. Desondanks komen ervaringen in de praktijk niet altijd overeen met de verwachtingen van de partners.

Afbeelding 5: neushoorns bij de Jantje Beton speelplek bij de kinderboerderij (Midden Brabantpark)

Afbeelding 6: kinderen denken mee over speelplekken in Stokhasselt

Zo zijn op papier afspraken gemaakt over beheer, maar er is in het proces niet actief toegewerkt naar de opzet van een beheergroep onder bewoners of andere lokale organisaties. Dit wordt versterkt door de openbaarheid van de speelplekken. Gevoelens van eigenaarschap worden afgezwakt doordat de plekken voor iedereen toegankelijk zijn.

Het uitgangspunt van Jantje Beton is om het project over te dragen aan de partners in de wijk. Hierdoor zijn zij minder actief/zichtbaar in de wijk, waardoor vooral de gemeente met consequenties op het gebied van beheer en veiligheid te maken krijgt. De gemeente is zich hiervan bewust en probeert samen met de lokale partners ambassadeurs te vinden die het beheer en onderhoud voor de speelplekken of onderdelen daarvan gedeeltelijk op zich willen nemen.

1.4 Doelstelling 4: Overdraagbaarheid naar andere wijken

De partijen die hebben deelgenomen aan het coproductie proces zijn zeer tevreden over de samenwerking en overwegend positief over het resultaat. Jantje Beton heeft in een korte tijd draagvlak en draagkracht verkregen in Stokhasselt, zowel onder betrokken professionals als onder kinderen en bewoners. Kennisdeling en openbaarheid over het proces van totstandkoming van de project is van belang voor inzicht in de succesfactoren en aandachtspunten van de speelwijken. Met inachtneming van dit onderzoek kan Jantje Beton dit wijkenproject overdraagbaar maken ten behoeve van andere wijken in Nederland.